Ekološki porezi u Europskoj uniji

Hribar, Marina

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **The University of Applied Sciences Baltazar Zaprešić / Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:129:717510

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

Repository / Repozitorij:

Digital Repository of the University of Applied Sciences Baltazar Zaprešić - The aim of Digital Repository is to collect and publish diploma works, dissertations, scientific and professional publications

zir.nsk.hr

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

VELEUČILIŠTE

s pravom javnosti

BALTAZAR ZAPREŠIĆ

Zaprešić

Preddiplomski stručni studij Poslovanje i upravljanje

MARINA HRIBAR

EKOLOŠKI POREZI U EUROPSKOJ UNIJI

STRUČNI ZAVRŠNI RAD

Zaprešić, 28.10.2019. godine

VELEUČILIŠTE

s pravom javnosti

BALTAZAR ZAPREŠIĆ

Zaprešić

Preddiplomski stručni studij Poslovanje i upravljanje

Usmjerenje: Poslovna ekonomija i financije

STRUČNI ZAVRŠNI RAD

EKOLOŠKI POREZI U EUROPSKOJ UNIJI

Mentor: dr.sc. Miroslav Gregurek

Studentica:

Marina Hribar

Naziv kolegija:

Porezni sustav Europske unije

JMBAG studenta:

0234037337

SADRŽAJ

SAŽETAK **1**

ABSTRACT **1**

1. UVOD **2**

1.1. PREDMET I CILJ RADA 2

1.2. IZVORI PODATAKA I METODE PRIKUPLJANJA 2

1.3. SADRŽAJ I STRUKTURA RADA 3

2. ZNAČAJKE EKOLOŠKIH POREZA **4**

2.1. OSNOVNE VRSTE EKOLOŠKIH POREZA 6

2.2. EKONOMSKI INSTRUMENTI I OSNOVNE VRSTE 8

2.3. PREDNOSTI I NEDOSTACI KORIŠTENJA 10

3. EKOLOŠKI POREZI U EUROPSKOJ UNIJI **13**

3.1. UTJECAJ EKOLOŠKIH POREZA NA OKOLIŠ I OPĆENITO NA ODRŽIVI RAZVOJ 15

3.2. ANALIZA UKUPNIH PRIHODA I IZDATAKA EUROPSKE UNIJE NA ZAŠTITU OKOLIŠA 17

3.3. EKOLOŠKI IZAZOVI EUROPSKE UNIJE 21

4. ZAKLJUČAK **24**

5. LITERATURA **26**

5.1. KNJIGE I ČLANCI 26

5.2. INTERNETSKI IZVORI 27

6. POPIS TABLICA **28**

ŽIVOTOPIS **30**

SAŽETAK

Jačanje pritiska na okoliš uvjetovalo je i nastanak čitavog niza ekoloških problema, koji se prije svega očituju u onečišćenju tla, vode, zraka, smanjenju bioraznolikosti, degradaciji i osiromašenju tla i slično. Pojam ‘’održivi razvoj’’ podrazumijeva stvaranje konkurentne ali istovremeno i održive ekonomije, te održavanje ravnoteže između korištenja, štednje i obnavljanja resursa. Kao prioriteni cilj ističe se očuvanje okoliša za one generacije koje tek dolaze. Nadalje, napetost između ekonomskog rasta i zaštite okoliša je u samoj politici okoliša. Naime, ideja održivog razvoja predstavlja izravan pokušaj rješavanja prethodno spomenute podjele ali i odgovarajuću zaštitu okoliša. U konačnici, glavni cilj politike zaštite okoliše usmjeren je na postizanje međusobne integracije svih sektorskih politika, a kao glavno sredstvo u postizanju cilja ističu se ekonomski instrumenti namijenjeni za ispravljanje tržišne nesavršenosti.

Ključne riječi: održivi razvoj, ekonomski rast, zaštita okoliša, politika zaštite okoliša, ekonomski instrumenti.

ABSTRACT

Increasing pressure on the environment led to the emergence of a number of different environmental problems, which are mainly manifested in water, pollution of soil, air, reduction of biodiversity, soil degradation, and depletion. The term “sustainable development” means creating a competitive and at the same time sustainable economy, maintaining a balance between utilization, savings, and renewal of resources. The main priority objective is to preserve the environment for future generations. On top of that, the tension between economic growth and environmental protection lies in the environmental policy itself. Furthermore, the idea of sustainable development is a direct attempt to resolve mentioned breakdown and to also apply adequate environmental protection. In conclusion, the main objective of environmental policy is to achieve mutual integration of all policies in one sector. The main factors in achieving that are economic instruments designed to correct market imperfections.

Key words: sustainable development, economic growth, environmental protection, environmental policy, economic instruments.

1. UVOD

U porezne sustave suvremenih zemalja, ekološki se porezi uvode s ciljem da se njihovom primjenom utječe na ponašanje gospodarskih subjekata, ali i fizičkih osoba. Drugim riječima, primjenom ekoloških poreza nastoji se ostvariti poboljšanje u smislu sprječavanja zagađenja čovjekova okoliša. U sklopu politike zaštite okoliša primjenjuju se i određeni ekonomski instrumenti koji imaju tri osnovne uloge, a to su: uloga internalizacije eksternih, odnosno vanjskih troškova, zatim odgojna uloga te naposlijetku uloga financiranja. Dakle, prioriteti suvremene politike zaštite okoliša su sljedeći: ostvarivanje ciljeva održivog gospodarskog, odnosno ekonomskog razvoja, zatim zaštita ekosustava, očuvanje bioraznolikosti te uspostavljanje globalne ekološke ravnoteže. Bitno je i napomenuti kako se primjena fiskalnih instrumenata u ekološkoj politici treba temeljiti na načelu uzročnika štete te na načelu opće naknade. U konačnici, uvođenje ekoloških poreza kao jednog od sredstava, odnosno načina postizanja ciljeva zaštite okoliša, prvenstveno treba biti temeljeno na načelu pravednosti i naravno jednakosti u samom postupku oporezivanja, budući da u porezno – pravnoj državi svi subjekti porezno – pravnog odnosa očekuju da porezni teret, a kojeg snose plaćanjem ekološkog poreza, bude ravnomjerno, odnosno pravedno raspoređen.

1.1. PREDMET I CILJ RADA

Predmet istraživanja ovog završnog rada su ekološki porezi u Europskoj Uniji. Cilj istraživačkog rada je što preciznije i jasnije objaniti značajke ekoloških poreza, njihove osnovne vrste, zatim ekonomske instrumente i osnovne vrste te njihove glavne prednosti i nedostatke, ali i analizirati i objasniti ekološke poreze u Europskoj Uniji, njihov utjecaj na okoliš i održivi razvoj, ukupne prihode i izdatke Europske Unije na zaštitu okoliša te u konačnici analizirati i objasniti ekološke izazove Europske Unije.

1.2. IZVORI PODATAKA I METODE PRIKUPLJANJA

U ovom završnom radu za potrebe istraživanja korištena je relevantna stručna literatura, knjige i članci iz područja ekonomije. Najčešći izvori podataka bile su: elektronske baze podataka te znanstvene i stručne, domaće i strane publikacije. Najčešće korištene metode istraživanja su: povijesna metoda, induktivna metoda, metoda deskripcije i metoda kompilacije.

1.3. SADRŽAJ I STRUKTURA RADA

Završni rad strukturiran je na način da je podijeljen na šest poglavlja. Prvo poglavlje odnosi se na uvod. U drugom poglavlju analizirane su i teorijski objašnjene značajke ekoloških poreza. Osim toga, u sklopu ovog poglavlja analizirane su i objašnjene osnovne vrste ekoloških poreza, zatim ekonomski instrumenti i osnovne vrste te prednosti i nedostaci njihova korištenja. Kroz treće poglavlje analizirani su i objašnjeni ekološki porezi u Europskoj Uniji. Također, u sklopu ovog poglavlja analiziran je i objašnjen utjecaj ekoloških poreza na okoliš i općenito na održivi razvoj, zatim ukupni prihodi i izdaci Europske Unije na zaštitu okoliša te ekološki izazovi Europske Unije. U četvrtom poglavlju iznesen je zaključak završnog rada. Kroz peto poglavlje iznesena je sva korištena relevantna stručna literatura i internetski izvori. U šestom poglavlju iznesen je popis svih tablica koje su navedene u radu. Na kraju rada naveden je i životopis autora rada.

2. ZNAČAJKE EKOLOŠKIH POREZA

Proces urbanizacije i industrijalizacije jedan je od glavnih uzročnika nastanka problema zagađenja i onečišćenja okoliša, koji je i danas sve prisutniji u svijetu. Rješenje ovoga problema moguće je jedino uz pomoć vrlo učinkovite koordinacije većeg broja država u svijetu, koje usvajaju zajedničke mjere ali i zajedničke postupke u procesu zaštite okoliša. Te mjere podrazumijevaju angažman državnih tijela i sredstava za njihovo provođenje. Tako su u porezne sustave država uvedeni ekološki porezi kojima je, osim cilja očuvanja bioraznolikosti, cilj i razvoj gospodarskog sustava (Hodžić, Arnautović, 2017:103). Obzirom na ciljeve, nazivaju se još ekološkim ili eko-porezima a ponekad i ‘’zelenim’’ porezima. Osim mjere ekoloških poreza, veliku ulogu ima i mjera smanjenja emisije stakleničkih plinova. Veće količine emisije plinova dovode do prirodnog efekta staklenika i globalnog zagrijavanja. Upravo ova ekološka pitanja u posljednje su vrijeme postala važan element ekonomske i poslovne okoline unutar ali i izvan Europske unije.

Ekološki porezi su oni porezi koji se nameću iz ekoloških razloga, a namijenjeni su tome da potaknu smanjenje određenih onečišćenja na optimalnu razinu. Osim toga, ekološki se porezi primjenjuju za ekološki štetne proizvode (Ott, 1996:124). Jedna od ideja u ovom slučaju je i da ekološki porezi mogu vodit ka dvostrukoj dividendi, i to na način da unaprjeđuju okoliš, ali i da istovremeno značajno umanjuju porezno opterećenje drugih vrsta poreza. U konačnici, osnovni smisao ekoloških poreza je smanjenje štete okolišu kroz povećanje troškova štetnih načina djelovanja, poput primjerice izgaranja fosilnih goriva. U tom slučaju, i poduzeća su prisiljena ukalkulirati efekte vlastitog djelovanja na okoliš u konačnu cijenu finalnih proizvoda i usluga. Za dobro funkcioniranje od iznimne je važnosti da sama veličina poreza bude jednaka novčanoj vrijednosti štete koja je prouzrokovana u okolišu. Osim što dolazi do poboljšanja glede zaštite okoliša, još jedna od glavnih prednosti ove vrste poreza je i generiranje značajnog iznosa državnih prihoda. Naime, dodatni državni prihod ostvaren iz ekoloških poreza, dopušta smanjenje stopa drugih poreza te u konačnici dovodi i do uravnoteženja ukupnih državnih prihoda i ukupne državne potrošnje.[1]

U porezne sustave suvremenih zemalja, ekološki se porezi uvode s ciljem da se uz pomoć istih postigne utjecaj na ponašanje gospodarskih subjekata i fizičkih osoba. U provođenju politike

[1] Ekološki porezi i porezna reforma u Republici Hrvatskoj, dostupno na: http://www.ijf.hr/zaklada/2003/c3.pdf

zaštite okoliša koriste se određeni instrumenti koji imaju trojaku ulogu. Prva uloga je internalizacija eksternih troškova, druga je odgojna, dok je treća uloga zapravo uloga financiranja. Internalizacijom eksternih troškova nastoji se uspostaviti učinkovito korištenje okoliša, odnosno nastoji se uspostaviti optimalna porezna stopa koja odgovara ukupnim društvenim graničnim troškovima zagađenja. Nadalje, svrha odgojne uloge poreza je potaknuti potencijalne emitente štetnih tvari na odluku o tome hoće li platiti dodatnu jedinicu poreza ili će se odreći emisije dodatne jedinice onečišćenja. Kao krajnji rezultat toga ističe se izjednačavanje graničnih troškova onečišćenja svih emitenata. Posljednja u nizu uloga je i ona financijske naravi, koja se prvenstveno očituje u financijskoj izdašnosti ekoloških poreza. Sva se sredstva u ovom slučaju koriste isključivo za financiranje određenih mjera vezanih uz očuvanje okoliša. Dakle, cilj suvremene politike zaštite okoliša usmjeren je na postizanje održivog gospodarskog razvoja, očuvanje bioraznolikosti i cjelokupne globalne ravnoteže te na uspostavljanje zaštite ekosustava općenito. Sukladno tome, primjena se fiskalnih instrumenata u području ekolološke politike temelji na dva načela, a to su: načelo uzročnika štete i načelo opće naknade (Šimurina, et.al., 2012:32).

Nadalje, uvođenje ekoloških poreza kao jednog od sredstava namijenjenog postizanju temeljnih ciljeva zaštite okoliša, treba biti usmjereno prema načelu pravednosti i jednakosti u postupku oporezivanja, budući da u porezno – pravnoj državi svi subjekti porezno – pravnog odnosa očekuju da porezni teret kojeg snose plaćanjem ekološkog poreza, bude ravnomjerno raspoređen. Bitno je i napomenuti kako sve mjere koje se poduzimaju po pitanju zaštite okoliša, zahtijevaju angažman određenih tijela ali i angažman potrebnih sredstava, pa samim time uvjetuju i porast javnih rashoda. Uz neosporne ekonomske ciljeve, ali i uz tradicionalne pokretače tržišnih aktivnosti općenito, prema načelima održivog razvoja, treba jednako upravljati. U konačnici, postizanje društvenih, ali i ekoloških ciljeva te uspostavljanje bolje kvalitete života predstavlja jedan od temeljnih preduvjeta budućeg prosperiteta društvene zajednice.

U nastavku istraživačkog rada analizirane su i teorijski objašnjene osnovne vrste ekoloških poreza.

2.1. OSNOVNE VRSTE EKOLOŠKIH POREZA

U okviru tržišnih mehanizama, značajnu ulogu imaju porezi, koji ujedno predstavljaju i temeljne instrumente politike zaštite okoliša. Kako je već prethodno spomenuto, s obzirom na ciljeve koji se žele ostvariti, ova skupina poreza naziva se još i ekološki porezi, odnosno ekoporezi, a vrlo čest naziv je i ‘’zeleni porezi’’.

Uobičajena podjela ekoloških poreza je na neposredne i posredne. Uvođenje neposrednih poreza inicirano je motivacijom u smislu zaštite okoliša. Kod ove se podjele najčešće ističu oni porezi koji se odnose na mogućnost ubrzane amortizacije za investicije i to posebice u onu vrstu opreme čijom je primjenom omogućena kontrola zagađenja okoliša. S druge pak strane, posredni porezi definiraju se kao oni porezi koji se inicijalno uvode iz onih razloga koji nisu povezani s ekološkim konsideracijama (Jelčić, 2001:405). Bitno je i napomenuti kako su ekološke konsideracije s vremenom postale sve prisutniji čimbenik koji ne samo da je relevantan prilikom određivanja razine poreza, već je relevantan i prilikom određivanja strukture posrednih poreza. Tako primjerice, porezi na plastične vrećice predstavljaju takav porez u kojem je prisutna isključivo ekološki motivirana argumentacija. Iako se za ekološke poreze obično smatra kako su neefikasni, odnosno neučinkoviti, ipak, za iste se može reći kako imaju odgođeno djelovanje. U dosadašnjim se raspravama o ekološkim porezima uglavnom pojavljuje problem koji je povezan sa odgovarajućom raspodjelom poreznog tereta, ali i problem koji je vezan uz pitanje njihove izdašnosti. Međutim, kao osnovne vrste ekoloških poreza ističu se sljedeći (Šinković, 2013:956):

- Pigou (specifični porezi)
- Para – Pigou porezi
- dvostrano korisni porezi

Prva skupina ekoloških poreza su Pigou porezi, poznati i pod nazivom specifični porezi, koji se sastoje od onih poreza kod kojih se visina samog poreznog opterećenja mjeri u izravnom odnosu prema jedinici ispuštenog, odnosno emitiranog zagađenja. Iz prethodno navedenog proizlazi i prioriteni cilj Pigou poreza, a odnosi se na smanjenje emisije štetnih tvari pojedinih zagađivača. Dakle, ovaj bi porez trebao internalizirati eksterne troškove, nastale zbog toga što zagađivanje životne sredine stvara i određene izdatke trećim osobama, koje nisu uključene u odnosu na

tržište. Sam trošak ekološkog poreza u ovom slučaju, trebaju snositi zagađivači, pa bi se i samim time inicirala veća briga o prirodnim dobrima (Ilić – Popov, 2000:78).

U skupinu Para – Pigou poreza ubrajaju se neizravni porezi, primjerice carine, akcize, opći porez na promet i mnogi drugi. Jedna od temeljnih karakteristika ovog ekološkog poreza je i pretpostavka da će se po nižim poreznim stopama oporezovati ona dobra i usluge za koje se smatra da se prilikom njihove proizvodnje ili konzumacije pojavljuje štetni utjecaj na okoliš. Također, po većim poreznim stopama oporezovala bi se i ona dobra te usluge čija je proizvodnje povezana s onečišćenjem okoliša, odnosno životne sredina čovjeka.

Posljednji u nizu ekoloških poreza su i dvostrano korisni porezi koji se definiraju kao ekološki porezi čiji je cilj usmjeren na prikupljanje prihoda koji će biti namijenjeni financiranju onih aktivnosti koje su povezane sa zaštitom okoliša, odnosno za financiranje onih mjera kojima je prioritetni cilj zapravo smanjenje zagađivanje okoliša.

Činjenica je kako u posljednje vrijeme sve veća prisutnost ali i jačanje okolišnih izazova povećava i pritisak na vlade kako bi pronašli odgovarajuće načine uz pomoć kojih bi značajno smanjili onečišćenje okoliša te bi ujedno i minimalizirale štete gospodarskom rastu. Vlade imaju niz alata na raspolaganju – od propisa i informativnih programa, pa sve do inovacijske politike, subvencija za zaštitu okoliša i poreza na okoliš. Kao dio ovog skupa alata, porezi zauzimaju ključno mjesto. Naime, porez na okoliš ima brojne važne prednosti, poput primjerice ekološke učinkovitosti, ekonomske efikasnost, sposobnost povećanja javnih prihoda i omogućavanja transparentnosti.[2] Također, porez na okoliš uspješno se koristi za rješavanje širokog spektra pitanja, uključujući zbrinjavanje otpada, zagađenje vode i zraka, emisiju plinova i slično. Bez obzira na područje politike, dizajn ekoloških poreza i političke ekonomije razmatranja u njihovoj provedbi predstavlja ujedno i ključnu odrednicu uspješnosti.

U nastavku istraživačkog rada analizirani su i teorijski objašnjeni ekonomski instrumenti i njihove temeljne vrste.

[2] Environmental Taxation – A Guide for Policy Makers, dostupno na: https://www.oecd.org/env/tools-evaluation/48164926.pdf

2.2. EKONOMSKI INSTRUMENTI I OSNOVNE VRSTE

U današnje vrijeme zaštita okoliša nesumnjivo predstavlja jednu od najsloženijih te najzahtjevnijih aktivnosti koja zadire u sve dijelove orgranizacije ljudskog društva. S obzirom na tu činjenicu, od iznimne je važnosti uspostavljanje učinkovitog institucionalnog ustrojavanja sustava zaštite okoliša. Također, dobro postavljeni te dobro osmišljeni i kalibrirani instrumenti politike zaštite okoliša predstavljaju jedan od osnovnih preduvjeta za uspješnost politike zaštite okoliša ali i za uspješnost posebno održivog razvoja (Vojnović, 2002:369-370).

Današnji temeljni problem tržišne ekonomije usko je povezan sa samom problematikom okoliša, pri čemu sam trošak korištenja okoliša nije uključen u troškove proizvodnje. Drugim riječima, cijena narušavanja prirodnog stanja okoliša uzrokovanog obavljanjem određene gospodarske aktivnosti većinom se ne uračunava kao trošak u cijenu određenog proizvoda. Nadalje, posljedica toga svakako je uspostavljanja takvih uvjeta poslovanja koji ekonomski nagrađuju ponašanje koje pak ne vodi računa o okolišu, budući da proizvođači koji manje troše na mjere zaštite okoliša imaju jeftiniji, ali i konkurentniji proizvod na tržištu. U tom slučaju važnu ulogu imaju ekonomski instrumenti, čiji je glavni cilj usmjeren na ispravljanje nedostataka tržišnih mehanizama. Dakle, zadaća ekonomskih instrumenata je stvaranje uvjeta u kojima je ponašanje karakterizirano vođenjem brige o okolišu, a koje je ujedno i značajno ekonomski povoljnije. Navedeno se provodi primjenom određenih mjera, a kao najznačajniji ekonomski instrumenti ističu se (Črnjar, 2002:219):

- ekološki porezi
- ekološki polog
- utržive dozvole
- subvencije

Najznačajniju ulogu po pitanju zaštite okoliša, a u okviru tržišnih mehanizama imaju porezi. Ekološki porezi poznati su i pod nazivom eko porezi ili zeleni porezi, a definiraju se kao iznos novaca koji je potrebno platiti državi kako bi se financiralo čišćenje, sprječavanje, smanjenje ili prisilna provedba te kako bi se uz pomoć obrazovanja i izobrazbe potaknula ekološka cjelovitost i u konačnici očuvanje prirodnih resursa (Jelčić, Jelčić, 1998:373). Još jedna od temeljnih značajki ekoloških poreza je i ta kako on ulazi u internu cijenu proizvodnje ekonomskog subjekta te sukladno tome predstavlja i određenu naknadu za zagađenje, a koja je proizašla iz proizvodnje.

Ekološki polog, odnosno depozit ili jamčevina, predstavlja prethodno polaganje jamčevine koja se vraća u slučaju da je izbjegnuto onečišćenje okoliša. Bitno je i napomenuti kako veličina samog depozita ponajprije ovisi o procjenjenim troškovima eksternalija. Cilj primjene ekoloških pologa prvenstveno je poboljšanje kvalitete okoliša, a potom i poticanje ponovnog korištenja materijala te produljenje vijeka trajanja proizvoda (Šverko, Črnjar, Šverko - Grdić, 2006:57). Interes poduzeća koji plaćaju i moraju platiti ekološki polog usmjeren je na to da on bude što niži i pravedniji, kako bi što prije mogli vratiti traženi iznos onda kada ispune svoje obveze. Prilikom uvođenja ekoloških pologa, nije potrebno uspostaviti monitoring niti neke druge kontrolne mjere. Nadalje, administrativno gledajući, primjena ekološkog pologa predstavlja izuzetno djelotvoran ekonomski instrument politike zaštite okoliša koji ne samo da utječe na poboljšanje kvalitete života već pridonosi i produljenju vijeka trajanja proizvoda.

Uz pomoć utrživih dozvola, kao jednog od ekonomskih instrumenata, država određuje ukupnu dozvoljenu količinu onečišćenja, te pritom tržištu ostavlja da samostalno odredi cijenu. Jedna od zanimljivosti je i ta kako sustav utrživih dozvola polazi od poznate varijable, a to je društveno poželjna količina onečišćenja. U poslovnoj praksi, postoje dvije osnovne vrste utrživih dozvola, a to su krediti koji se temelje na postojećim emisijama koje onečišćivač može zaraditi samo ako su njegove emisije ispod utvrđene razine te dozvole na onečišćenje koje se temelje na budućim emisijama u kojem svaka dozvola određuje onečišćivaču pravo da proizvodi određenu količinu onečišćenja (Kordej – De Villa, Papafava, 2003:37). I krediti i dozvole jednako su utrživi, pa sukladno tome onečišćivači mogu prodavati ili kupovati ovisno o dostupnosti tehnologija koje smanjuju onečišćenje. Bitno je i napomenuti kako zakonodavac donosi odluku o izdavanju određenog broja dozvola u pojedinoj regiji, pa samim time stvara i određene uvjete za trgovanje tim dozvolama unutar pojedine regije. Također, ukupan broj dozvola ovisi o ukupnoj količini, odnosno kvoti emisije te o vrijednosti svake pojedine dozvole.

Posljednji u nizu ekonomskih instrumenata su i subvencije koje na različite načine poticajno djeluju na onečišćivače da promijene svoje ponašenje ili se pak daju onečišćivačima kao pripomoć da bi lakše prihvatili nametnute ekološke standarde. Kao osnovni oblici subvencija ističu se: dotacije, odnosno potpore, zatim meki zajmovi te porezne olakšice (Andrijašević, Jurlina Alibegović, 1999:122). Nepovratni oblici financijskog pomaganja onečišćivačima s ciljem poduzimanja aktivnosti onečišćivača usmjerenih ka smanjenju onečišćenja okoliša

nazivaju se dotacije, odnosno potpore. Nadalje, ovaj se oblik subvencije uglavnom primjenjuje prilikom uvođenja nove tehnologije ili pak za subvencioniranje troškova novih ekoloških pogona. S druge pak strane, meki zajmovi definiraju se kao financijska pomoć koju karakterizira niža kamatna stopa na ekološke zajmove. Porezne olakšice daju se onim poduzetnicima koji u svom poslovanju poduzimaju zaštitne mjere okoliša. Ovaj oblik subvencije vrlo često se primjenjuju na ubrzanu amortizaciju te ima izravan učinak na prihod ili na dobit.

U konačnici, ekonomskim se instrumentima nastoji potaknuti svijest o tome kako je korištenje okoliša trošak koji se mora uključiti u troškove poslovanja. No ipak, određivanje nastale štete u okolišu nije lako utvrditi. Nadalje, s obzirom na moć koju izvjesnost ekonomskog gubitka ili ekonomskog dobitka ima na oblikovanje ljudskog ponašanja, ne čudi činjenica kako su ekonomski instrumenti u velikoj mjeri prepoznati i istaknuti kao važni u Europskoj Uniji i njezinoj politici, i to kao najbolji mogući način integracije ne samo ekonomskog, već i ekološkog aspekta u kontekstu održivog razvoja.

U nastavku istraživačkog rada analizirane su i teorijski objašnjene temeljne prednosti i nedostaci korištenja ekonomskih instrumenata.

2.3. PREDNOSTI I NEDOSTACI KORIŠTENJA

U posljednjih nekoliko godina, na temelju praktičnog iskustva utvrđen je čitav niz opravdanih razloga koji idu u korist postupnog prijelaza politike zaštite okoliša na njihovu pojačanu uporabu. Dakle, s obzirom na ostale instrumente zaštite okoliša, ekonomski instrumenti, odnosno njihova primjena ima sljedeće prednosti, a to su (Klarer, et.al., 1999:60):

- predstavljaju ključ za prihvatljivi ekološki razvoj
- pomažu u internalizaciji vanjskih troškova okoliša
- za razliku od drugih vrsta instrumenta, ekonomski instrumenti su troškovno učinkovitiji
- podržavaju načela onečišćivač plaća i korisnik plaća
- povećavaju prihode za ulaganje u zaštitu okoliša ili za javne izdatke
- spojivi su sa sadašnjim trendovima prioriteta u reformama upravljačkih i fiskalnih sustava
- imaju pozitivan utjecaj na inovacije i konkurentnost

- pomažu gospodarskim subjektima, ali i potrošačima prilikom donošenja dugoročnih opredjeljenja
- korisni su u suzbijanju difuznog onečišćenja

Kako je već prethodno spomenuto, ekonomski instrumenti nalaze se u samom središtu ideje održivog razvoja. Drugim riječima, ekonomski instrumenti su zapravo ključna sastavnica, odnosno komponenta svih strategija koje su usmjerene na postizanje održivog razvoja. Kada je riječ o internalizaciji vanjskih troškova okoliša, bitno je istaknuti kako ekonomski instrumenti mogu izraziti stvarne troškove onečišćenje te ih mogu uključiti u cijene roba ili usluga. Bitno je i napomenuti kako ekonomski instrumenti u postupku internalizacije ispravljaju neuključivanje vanjskih troškova u privatnom odlučivanju pa samim time utječu i na relativne cijene na način da šalju kvalitetnije tržišne informacije potrošačima, ali i proizvođačima, a što u konačnici uvjetuje i učinkovitiju alokaciju, odnosno raspodjelu resursa. U slučaju da ekonomski instrumenti ne obavljaju funkciju ispravljača cijena, doći će do nepravilnosti i neefikasnosti u gospodarstvu uzrokovanih iscrpljivanjem prirodnih resursa te podcjenjivanjem troškova onečišćenja. Odluku o tome da li je ispravnije snositi izdatke za onečišćenje koji su nametnuti instrumentom ili odluku o tome da li platiti troškove smanjenja onečišćenja, ekonomski instrumenti prepuštaju svakom onečišćivaču. Dakle, u principu su ekonomski instrumenti regulirajući, i to u smislu da gospodarskim subjektima pružaju mogućnost prilagodbe tržišnim signalima i to na njima jeftiniji, odnosno povoljniji način. Načelo onečišćivač plaća podrazumijeva da onečišćivač snosi punu financijsku odgovornost za smanjenje onečišćenja. S druge pak strane načelo korisnik plaća temelji se na primjeni instrumenata poput primjerice, korisničkih naknada za vodu ili otpad ili pak naknada, odnosno poreza na korištenje prirodnih izvora. Bitno je i napomenuti kako je načelo korisnik plaća još uvijek slabo priznato u politici ali i u pravnim dokumentima, te se u većini zemalja primjenjuje putem prethodno spomenutih instrumenata. U konačnici, ti instrumenti potiču izravna plaćanja onih koji onečišćuju okoliš, ali i onih koji koriste prirodne resurse iz okoliša. Opće je poznato kako se u većini tranzicijskih gospodarstava, prihodi od naknada, kao i pristojbe za onečišćenje koriste prilikom sufinanciranja prioritetnih ulaganja u zaštitu okoliša. Većina zapadnih zemalja orijentirana je na takvu ekološku poreznu reformu uz pomoć koje se prihodi ekoloških poreza slijevaju u središnji državni proračun. Stoga se kao glavni cilj ekološke porezne reforme u ovom slučaju ističe preusmjeravanje oporezivanja s pozitivnih čimbenika, kao što su rad i kapital, na negativne čimbenike kao što su onečišćenje

okoliša ili pak potrošnja prirodnih izvora. Primjena ekonomskih instrumenata zaslužna je za postizanje ciljeva reforme upravljačih sustava. Neki od tih ciljeva su: poboljšanje konkurentnosti na tržištu, zatim porast učinkovitosti vladinih intervencija, smanjenje troškova te promicanje tehnoloških inovacije. Međutim, suvremena kretanja u reformi fiskalnih sustava uvjetovala su i nastanak pogodnosti kod uvođenja novih poreza u zaštiti okoliši te su u velikoj mjeri pridonijela i potrebnim fisklanim i ekonomskim prilagodbama. Pozitivan učinak na inovacije i konkurentnost očituje se i u primjeni učinkovitije tehnologije koja u velikoj mjeri pridonosi smanjenju troškova te povećanju konkurentnosti. Nadalje, omogućeno je i otkrivanje kumulativnih i visokih troškova onečišćenja kao i potrošnje prirodnih izvora, na temelju kojih potrošači i proizvođači mogu razraditi odgovarajuće strateške planove uz pomoć kojih bi pridonijeli smanjenju štetnog ponašanja za okoliš zbog čega bi dugoročno uštedjeli novac. Zbog raznih malih izvora poput primjerice emisija iz vozila, otjecanja kemikalija i slično, uspostavljen je nadzor onečišćenja. U ovom se slučaju, uz pomoć ekonomskih instrumenata, primjerice naknada za proizvode, ekološke pogone ili pak za trgovanje emisijama, uspostavlja lakši ali i troškovno efikasniji nadzor.

Osim prethodno analiziranih i detaljno razrađenih prednosti, ekonomski instrumenti nose sa sobom i određene nedostatke. Jedan o njih je i preniska stopa pojedinih ekoloških poreza. Naime, višim poreznim stopama prikupila bi se veća količina financijskih sredstava koji bi se potom iskoristili za potrebe zaštite okoliša (Črnjar, 2002:248). Također, poteškoće po pitaju oporezivanja mogu nastati i u slučajevima kada pojedina poduzeća koja zagađuju okoliš imaju određeni monopolistički položaj. Dok s jedne strane monopolist nastoji zadržati što više cijene te što višu dobit sužavanjem outputa, ekološki porezi s druge strane za razliku od ekoloških propisa uvjetuju restrikciju outputa, koji se sve više udaljavaju od društvenog optimuma. Ukoliko se radi o koncentraciji zagađenja neovisno da li je riječ o određenom području ili tijekom određenog vremena, tržišni će instrumenti biti manje efikasni nego propisi koji služe kao sredstvo kontrole zagađenja (Lončarić – Horvat O., et.al., 2003:239).

U nastavku istraživačkog rada analizirani su i teorijski objašnjeni ekološki porezi u Europskoj Uniji.

3. EKOLOŠKI POREZI U EUROPSKOJ UNIJI

Najrašireniji tržišni instrument ekološke politike Europske Unije je ekološki porez i naknade. Cilj uvođenja ekoloških poreza od strane članica Europske Unije usmjeren je na jačanje svijesti onečišćivača te poticanje istih o vođenju računa o okolišu. Svrha ekoloških poreza je umanjenje ekoloških šteta. Opće je poznato, kako su na tržištu rada porezi pristuni već dugi niz godina, te kako isti utječu ne samo na strukturu već i na ekspanziju pojedinih sektora te na samu potrošnju. Ekološka porezna reforma uspešno je provedena u većini zemalja članica, a bitno je i napomenuti kako je svaka zemlja članica prilagodila ekološke poreze onim ekološkim problemima s kojima se susreće. OECD definira ekološki porez kao oblik poreza kod kojeg je porezna osnovica izražena u fizičkim jedinicama materije te je dokazan negativan utjecaj na okoliš. Primarno se, na području Europske Unije ekološki porezi dijele u tri osnovne kategorije (Drljača, 2012:8):

- porezi na energente
- porezi na transport, uključujući registracije automobila
- porezi na onečišćenje i prirodne izvore

Prva skupina poreza su porezi na energente, koji se odnose na one proizvode koji se prvenstveno koriste u transportu ali i u stacionarne svrhe. Energetski porezi u stacionarne svrhe odnose se na korištenje loživa ulja, ugljena, struje te prirodnog plina. Bitno je napomenuti kako su porezi na CO2 uključeni u ove poreze. U konačnici, porez na energente plaća se na mineralna ulja i motorna goriva, dizel, loživo ulje, olovni i bezolovni benzin, petrolej, kerozin, potrošnju struje te prirodni plin.

S druge pak strane, porezi na transport odnose na vlasništvo i korištenje motornih vozila. U ovu skupinu poreza ubrajaju se i porezi na ostala transportna sredstva te na srodne porezne usluge. Isti moraju biti u skladu sa općom definicijom ekoloških poreza. Dakle, porez na transport plaća se na registraciju i korištenje motornih vozila, zatim na korištenje cesta i autocesta, na uvoz i prodaju motornih vozila, na buku, na putnike u zračnom prometu te na osiguranje luksuznih jahti.

Posljednji u nizu poreza je i porez na onešišćenje i na prirodne izvore koji uključuje poreze ili procijenjenu emisiju u zrak i vode, buku te upravljanje krutim otpadom. U konačnici porez na zagađenje plaća se na pesticide i umjetna gnojiva, na pakiranje metala, stakla, plastike i keramike, na otpad, na zagađenje zraka, na otpadne vode i zagađenje vode, na plastične vrećice, na baterije, gume i raspoložive kontejnere, na onečišćivače ozona te na nuklearnu energiju.[3] Sedamdesetih i osamdesetih godina 20-og stoljeća Europska Unija vodila je politiku pod nazivom "odredi i kontroliraj" (CAC). Naglasak ove politike bio je isključivo na regulacijskim instrumentima. Međutim, krajem 80-ih i početkom 90-ih sve se više primjenjuju ekonomski instrumenti. Korištenje istih u politici zaštite okoliša bilo je uvjetovano sljedećim čimbenicima, a to su: novoj usmjerenosti prema tržištu te posljedično i smanjenju zakonske regulative, zatim pojačanom ograničenju vlastima u području tradicionalnih naredbodavnih mjera uređenja zaštite okoliša, zbog potrebe za pronalaženjem troškovno prihvatljivih i prilagodljivijih instrumenata u području zaštite okoliša, zbog rastuće zabrinutosti da pojedini propisi neće moći adekvatno riješiti nastale probleme u okolišu unatoč nametanjima znatnih izdataka, zbog potrebe za integriranjem ciljeva politike zaštite okoliša te ciljeva politike pojedinih sektora, poput primjerice poljoprivrede, turizma, zapošljavanja ili prometa te zbog radikalne primjene načela onečišćivač plaća i same inernalizacije troškova onešićenja okoliša uz pomoć koje su se troškovi onečišćenja uključivali u cijene roba i usluga (Črnjar, 2002:248).

Ono što je važno istaknuti je to da su u Europskoj Uniji sve aktivnosti koje su povezane uz ekološko oporezivanje podijeljenje u šest ekoloških programa. Prvi ekološki program trajao je od 1973. do 1976. godine te je u velikoj mjeri odredio ciljeve ekološke politike Europske Unije. Drugim riječima, prvi ekološki program definirao je način kako smanjiti zagađenje, zatim kako poboljšati kvalitetu života te kako poboljšati međunarodnu suradnju zemalja po pitanju zaštite okoliša. Nadalje, drugi ekološki program, koji je trajao od 1977. do 1981. godine nastavio je i proširio djelovanje prethodnog ekološkog programa. Naime, sprječavanje zagađenja vode i zraka te očuvanja šuma bio je glavni fokus ovog programa. Također, racionalno upravljanje prirodnim resursima bilo je jedno od glavnih prioritera. Od 1982. do 1986. godine trajao je treći ekološki program koji je dao prednost politici zaštite okoliša, smanjenju buke, upravljanju otpadom te promoviranju ekoloških tehnologija. Još jedna od glavnih značajki ovog programa je i

[3] Policy Instruments for the Enviroment 2017., dostupno na: http://www.oecd.org/environment/tools-evaluation/PINE_database_brochure.pdf

uspostavljanje suradnje sa zemljama u razvoju s ciljem rješavanja problema nastalih u svezi sa zaštitom okoliša. U područje poljoprivrede i prometa, politiku zaštite okoliša uvrstio je četvrti ekološki program, koji je trajao od 1987. do 1992. godine. Nadalje, peti ekološki program po prvi je puta definirao osnove koncepta održivog razvoja, a trajao je od 1993. do 2000. godine. Od 2001. do 2010. godine primjenjuje se šesti ekološki program koji je predložio unapređenje postojećih zakona, zatim bližu suradnju na tržištu, integraciju organa uključenih u ekološku politiku, planiranje o zaštiti okoliša te pomoć ljudima u promjeni ponašanja, kao temeljne strateške aktivnosti (Bratić, 2013:3).

Kada je riječ o financiranju zaštite okoliša na području Europske Unije, bitno je napomenuti kako se ono provodi iz Opće uprave za okoliš koja usmjerava svoja sredstva kroz dva programa. Naime, prvi program je LIFE fond, a drugi Okvirni program za inovacije i konkurentnost. Uz to, koriste se i potpore nevladinih organizacija namijenjenih troškovima ekološko prihvatljivog poslovanja. Prethodno spomenuti LIFE fond predstavlja financijski instrument Europske Unije kojim se financiraju ekološki projekti i zaštita prirode općenito, u zemljama članicama. Okvirni program za inovacije i konkurentnost podupire projekte eko inovacija i to kroz tri inicijative, koje uključuje financijske instrumente, mrežu sudionika te tržišne i natjecateljske projekte. Europske nevladine organizacije koje djeluju u području zaštite okoliša predstavljaju važne sudionike i to ne samo u razvoju, već i u provedbi cjelokupne politike. Osim toga, oni su i bitan kanal informacija koje su namijenjene potrošačima te ujedno imaju i važnu ulogu u podizanju svijesti građana o specifičnim ekološkim politikama i pitanjima općenito.

U nastavku istraživačkog rada analiziran je i teorijski objašnjen utjecaj ekoloških poreza na okoliš i općenito na održivi razvoj.

3.1. UTJECAJ EKOLOŠKIH POREZA NA OKOLIŠ I OPĆENITO NA ODRŽIVI RAZVOJ

Kako je već prethodno spomenuto politika zaštite okoliša Europske Unije temelji se na uvjerenju da visoki ekološki standardi potiču inovacije i poslovne mogućnosti. Iz navedenog proizlazi i izazov zemalja članica o tome kako kombinirati stalni gospodarski rast te kako gospodarstvo Europske Unije učiniti najkonkurentijim gospodarstvom svijeta, uz istovremeno očuvanje okoliša. Ugovorom iz Maastrichta, održivi je razvoj postao jedan od temeljnih ciljeva, dok s druge pak strane Lisabonska strategija ističe njegovu važnost za budući razvoj Europske Unije.

Uobičajena definicija održivog razvoja je da je on takav razvoj koji zadovoljava trenutne potrebe sadašnjice, ali omogućava zadovoljenje potreba budućim generacijama. Zaštitom okoliša osigurava se cjelokupna kvaliteta okoliša, očuvanje prirodnih zajednica, racionalno korištenje prirodnih izvora i energije i to na najpovoljniji način za okoliš. Prethodno spomenuto predstavlja i temeljni preduvjet zdravog i održivog razvoja. Gospodarska konkurentnost, stvaranje zaposlenosti i socijalni razvoj, te zaštita okoliša i prevencija rizika predstavljaju tri temeljna cilja održivog razvoja Europske Unije (Kandžija, Cvečić, 2011:824).

Utvrđivanje optimalne visine ekološkog poreza kao i utvrđivanje prikladnog izvora poreznog obveznika predstavlja izuzetno složen zadatak. Između ostalog, važno je istaknuti kao se visina ekoloških poreza nikako ne smije utvrđivati arbitrarno ili pod lobističkim pritiscima. U procjeni opravdanosti te u određivanju mogućnosti uvođenja ekoloških poreza ali i postupka utvrđivanja optimalne visine ekoloških poreza, značajnu ulogu imaju financijski stručnjaci te mnoge druge interesne skupine, ali i porezna administracija koja je zadužena za uvođenje poreza, njegovo ubiranje te njegovu kontrolu (Crnković, 2005:883). Bitno je napomenuti kao uvođenje novog poreza ili pak promjena u stopama već postojećih mora biti prethodno najavljena, kako bi se poduzeća, odnosno kućanstva mogla što prije prilagoditi novoj situaciji. U ovom slučaju, uspostavlja se i sigurnost u postupku planiranja. U današnje vrijeme, brojne zemlje imaju različita iskustva po pitanju uvođenja poreza vezanog uz zaštitu okoliša, kao i po pitanju uvođenja određenih ekoloških poreznih reformi. Za ocjenu djelotvornosti ekoloških poreza zaduženi su OECD, EEA, zatim Europska komisija te Nordijsko vijeće.

Dosadašnja istraživanja ukazala su na ekološku efikasnost postojećih ekoloških poreza te su pokazala kako isti značajno pridonose ostvarenju prethodno postavljenih ciljeva. Ono što je ključno je dizajn samog poreza. Navedeno podrazumijeva kako je od iznimne važnosti postavljanje poreza na onoj odgovarajućoj razini na kojoj će se ostvariti ciljevi, ali i usmjerenost poreza na sam izvor onešišćenja. Neki od uspješnih ekoloških poreza svakako su njemački energetski i transportni porez, zatim londonski porez na zagađivanje, nizozemski porez na otpadne vode, švedski NOx porezi i mnogi drugi. Prethodno spomenuti porezi omogućili su postizanje značajnih prihoda i to na stabilnim i predvidivim osnovama te su isti pogodni u razmatranju poreznih reformi vezanih uz zaštitu okoliša.

Nadalje, opće je poznato kako bi ekološki porez bio znatno efikasniji kada bi porezene stope bile veće te kada velike industrije ili neki drugi veliki sektori gospodarstva ne bi bili izuzeti plaćanja manjih poreznih stopa ili kada isti ne bi bili potpuno oslobođeni plaćanja poreza. S druge pak strane, zbog postojanja zabinutosti oko potencijalno manje konkurentnosti te zbog manjih potencijalno distribucijskih učinaka zbog poreza na zaštitu okoliša, uvedena su određena izuzeća te niske porezne stope. Činjenica je i kako ekološki porezi imaju značajan utjecaj kako na ponašanje pojedinih poslovnih subjekata i kućanstava općenito, tako i na krajnji rezultat smanjenja zagađenja. U konačnici, iako su mišljenja o ekološkim porezima uglavnom podijeljenja, jedno je sigurno, a to je da se isti trebaju uvoditi postupno, te se prilikom uvođenja treba voditi računa o ekološkim, gospodarskim, demografskim i drugim usmjerenjima.

U nastavku istraživačkog rada analizirani su i teorijski objašnjeni ukupni prihodi te ukupni izdaci Europske Unije na zaštitu okoliša.

3.2. ANALIZA UKUPNIH PRIHODA I IZDATAKA EUROPSKE UNIJE NA ZAŠTITU OKOLIŠA

Europska Unija je daleko pravno i politički najoritativnija međunarodna organizacija u svijetu. Današnja Europska Unija datira iz Rimskog sporazuma iz 1957. godine kojim je uspostavljena Europska ekonomska zajednica (EEZ) i paralelni Rimski ugovor, stvarajući Europsku Zajednicu za atomsku energiju (EURATOM). Članstvo je naraslo iz šest originalnih država do 28 država članica, što predstavlja više od 500 milijuna ljudi koje međusobno surađuju u procesu donošenja odluka unutar raznolikog skupa tijela Europske Unije. Ovo važno širenje bilo je popraćeno značajnim rastom količine i opsega prava Europske Unije. Okoliš se također nalazi se među velikim brojem područja politika gdje je ovaj pravni razvoj najistaknutiji. Desetljeća institucionalnih promjena rezultirale su ekspanzijom šire nadnacionalne vlasti, dubljom političkom i ekonomskom integracijom kroz veći skup zemalja te značajnijim proširenjem ekološke politike.

Primjena ekoloških poreza povezana je s ciljem utjecanja na ponašanje gospodarskih subjekata. Naime, uz pomoć ekoloških poreza prikuplja se prihod koji se naknadno koristi za provođenje zaštite okoliša. Kroz ovo poglavlje analizirani su ukupni prihodi ali i ukupni izdaci Europske Unije na zaštitu okoliša. U nastavku istraživačkog rada tablicom 1. prikazani su ukupni prihodi ostvareni od ekoloških poreza u Europskoj Uniji u razdoblju 2017. godine.

Tablica 1. Ukupni prihodi ostvareni od ekoloških poreza u Europskoj Uniji u razdoblju 2017. godine

	Prihod u milijardama eura	**Ukupan porez za zaštitu okoliša (%)**	**% BDP-a**	**Ukupni prihodi od poreza i socijalnih doprinosa (%)**
Ukupan porez za zaštitu okoliša	368.796	100.0	2.4	6.1
Porez na energente	283.467	76.9	1.8	4.7
Porez na transport	73.160	19.8	0.5	1.2
Porez na onečišćenje i prirodne izvore	12.170	3.3	0.1	0.2

Izvor: izrada autora prema podacima dostupnima na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_environmental_tax_revenue_by_type_of_tax,_EU-28,_2017_YB2018.png

U 2017. godini ukupni prihod od poreza na okoliš koji su prikupile vlade u svim državama članicama Europske Unije iznosio je 368,8 milijardi eura. Ta brojka predstavlja ukupno 2,4% bruto domaćeg proizvoda (BDP-a) i 6,1% ukupnog prihoda države od poreza i socijalnih doprinosa u Europskoj Uniji. Od 2002. do 2017. ukupni prihodi od poreza na okoliš u prosjeku su porasli za 2,2% godišnje (u tekućim cijenama), dok je BDP po tržišnim cijenama porastao na godišnjem prosjeku za 2,6%. U 2017. godini razina ukupnih prihoda od poreza na okoliš u Europskoj Uniji bila je oko 104 milijarde eura veća nego primjerice u 2002. godini. U odnosu na BDP, najveći nivo prihoda od poreza na okoliš zabilježen je u 2017. godini u Grčkoj (4,0%), a

slijede Slovenija i Danska (obje 3,7%), Latvija (3,5%), Hrvatska (3,4%) te Nizozemska i Italija (obje 3,3%). Najniži prihod od poreza na okoliš u odnosu na BDP zabilježio je Luksemburg (1,7%). U šest drugih država članica Europske Unije (Litva, Rumunjska, Španjolska, Njemačka, Slovačka, Irska) razina prihoda od poreza na okoliš bila je 2017. jednako niska u usporedbi s veličinom njihovih gospodarstava te nije dosegnula niti 2% BDP-a. Udio ekoloških poreza u ukupnim državnim prihodima od poreza i socijalnih doprinosa također se značajno razlikovao u državama članicama. Latvija je prijavila najveći udio (11,2%), malo ispred Grčke i Slovenije (obje 10,2%). Dvije države članice Europske Unije zabilježile su udio od 9,1%, a to su Hrvatska i Bugarska. Na samom kraju ljestvice najmanji udio poreza u okolišu imali su Luksemburg (4,4%), Njemačka (4,6%), Švedska (4,9%), Francuska i Belgija (obje 5,0%), a slijede Slovačka i Španjolska (obje 5,4 %), Austrija (5,7%) i Češka (5,9%). Od zemalja EFTA-e, Norveška je u 2017. zabilježila najveći nivo prihoda od poreza na okoliš u odnosu na BDP (2,3%). Bitno je i napomenuti kako su prihodi od poreza na okoliš prikupljeni u 2017. u Norveškoj i Švicarskoj iznosili oko 6,0% ukupnog prihoda države od poreza i socijalnih doprinosa. Od 2016. do 2017. godine, prihodi od poreza na okoliš u Europskoj Uniji porasli su u apsolutnom iznosu za 1,1%, odnosno za oko 4 milijarde eura.

Međutim, 2017. je prva godina u kojoj se, prema rezultatima Eurostatovih prikupljenih poreznih podataka, smanjio udio prihoda od poreza na okoliš u ukupnim porezima i socijalnim doprinosima (TSC) koje su prikupile vlade diljem Europske Unije. Naime, ukupan udio iznosio je 6,1%, nakon što je zadržao relativno stabilnu razinu u rasponu od 6,3% do 6,4% između 2009. i 2016. Porezi na energiju činili su više od tri četvrtine ukupnih prihoda od poreza na okoliš (76,9% ukupnog iznosa) u 2017. godini, znatno više od poreza na promet (19,8%) i poreza na onečišćenje i resurse (3,3%). Porezi za energiju najznačajnija su kategorija ekoloških poreza u Češkoj, Rumunjskoj, Luksemburgu i Litvi, gdje su porezi na energiju u 2017. činili više od devet desetina ukupnih prihoda od poreza na okoliš. Suprotno tome, porezi na energiju samo su neznatno premašili 50% prihoda od poreza na okoliš na Malti (50,8%), a činili su samo 54-56% ukupnog iznosa u Danskoj (53,8%) i Nizozemskoj (55,7%). Porez od onečišćenja i resursa predstavljao je relativno mali dio ukupnog prihoda od poreza na okoliš. Ova kategorija ekoloških poreza uključuje razne poreze koji se naplaćuju, primjerice na otpad, onečišćenje vode i apstrakciju. U mnogim su europskim zemljama takvi porezi uvedeni u novije vrijeme nego porezi na energiju ili promet.

Kada je riječ o izdacima za okoliš, bitno je napomenuti kako se analiza istih provodi na temelju proučavanje javnog sektora, industrije te specijaliziranih proizvođača ekoloških usluga, odnosno javnih i privatnih poduzeća koja su specijalizirana za usluge vezane uz zaštitu okoliša. U nastavku istraživačkog rada tablicom 2. prikazani su ukupni izdaci opće države na zaštitu okoliša u razdoblju 2017. godine. Također, podaci su prikazani u % BDP-a od ukupnih rashoda.

Tablica 2. Ukupni izdaci opće države na zaštitu okoliša u razdoblju 2017. godine (u % BDP-a od ukupnih rashoda)

	EU - 28
Zaštita okoliša	0.8
Gospodarenje otpadom	0.4
Gospodarenje otpadnim vodama	0.1
Smanjenje zagađenja	0.1
Zaštita biološke raznolikosti i krajolika	0.1
Istraživanje i razvoj	0.1
Zaštita okoliša koja nije drugačije razvrstana	0.1

Izvor: izrada autora prema podacima dostupnima na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_environmental_protection,_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png

U 2017. u Europskoj Uniji ukupni izdaci opće države na zaštitu okoliša iznosili su 0,8% BDP-a. Od toga, izdaci za gospodarenje otpadom iznosili su 0,4% BDP-a, dok su 0,1% BDP-a iznosili izdacima u svakoj od sljedećih skupina: gospodarenje otpadnim vodama, smanjenje zagađenja,

zaštita biološke raznolikosti i krajolika, istraživanje i razvoj te izdaci za zaštitu okoliša koji nisu drugačije razvrstani. Nizozemska je u području zaštite okoliša ostvarila 1,4% BDP-a (od čega 0,5% BDP-a na gospodarenje otpadom i 0,4% BDP-a na gospodarenje otpadnim vodama). Grčka je potrošila ekvivalent 1,3% BDP-a (od čega 0,6% BDP-a na gospodarenju otpadom, 0,1% BDP-a na gospodarenju otpadnim vodama i 0,7% BDP-a na smanjenje zagađenja). Na drugom kraju ljestvice je Finska koja je prijavila 0,2% BDP-a, a slijede Cipar i Švedska sa 0,3% BDP-a u 2017. godini. Najveći omjer BDP-a za gospodarenje otpadnim vodama imao je Luksemburg (0,5% BDP-a u 2017.), dok je Grčka najviši u području smanjenja onečišćenja (0,7% BDP-a). U području zaštite biološke raznolikosti i krajolika, države članice su u 2017. izdvojile između 0,2% i 0,1% BDP-a ili manje.

U nastavku istraživačkog rada analizirani su i teorijski objašnjeni ekološki izazovi Europske Unije.

3.3. EKOLOŠKI IZAZOVI EUROPSKE UNIJE

U određivanju dnevnog reda Europske Unije i kreiranju politika sudjeluju brojni akteri koji se međusobno natječu pa samim time i brane različite perspektive i interese. S obzirom na činjenicu kako je Komisija osmišljena s ciljem promicanja integracije i poticanja usklađivanja standarda države članice te ima jedino pravo inicijative da predlaže novo zakonodavstvo, ne čudi to kako sve nove politike potječu upravo iz ovog tijela. Međutim, razvoj prijedloga politika također uključuje i široko sudjelovanje vanjskih grupa, što dovodi i do generalne direkcije unutar Komisije. Vanjske grupe sastoje se od glavnih centara lobiranja zemalja članica, vlasti i zagovornika zaštite okoliša te potrošača (Dinan, 2004:92). Nadalje, države članice jednostavnom većinom u Vijeću za okoliš mogu službeno zatražiti promjenu politike, dok će Komisija naknadno ispitati potrebu za promjenom politike kako bi podržala određeni cilj Europske Unije. Opće je poznato kako je Europska Unija uspostavila institucije, politike i standarde za mnoštvo ekoloških pitanja, stvarajući pritom mješovitu evidenciju neravnomjerne provedbe i različitih ishoda.

Regionalne procjene i nacionalni podaci pokazuju nekoliko trendova stanja okoliša i zdravlja ljudi. U pozitivnim smjerovima, Europljani uživaju relativno sigurno i čisto okruženje. S druge pak strane, pojedine informacije otkrivaju i ograničena poboljšanja u drugim područjima. Naravno, bez trendova zaštite okoliša (pozitivnih ili negativnih) ključan je rezultat djelovanja

Europske Unije u području zaštite okoliša. Tako primjerice postoje politike koje se interno usmjeravaju ili se pak uz određene napore ispunjavaju obveza iz međunarodnih sporazuma. Nacionalni čimbenici kao što ekonomski problemi, obrasci urbanističkog planiranja, energetske i prometne strukture, poljoprivredne prakse te ponašanje potrošača po pitanju korištenja resursa te po pitanju okolišno razvojne degradacije uvelike se razlikuju u državama članicama. U području okolišne politike s vremenom je primjetan uspjeh po pitanju kontrole onečišćenja zraka i vode. Također, napori Europske Unije uvelike su pomogli i u eliminiranju, odnosno smanjenju upotrebe više od 200 tvari koje oštećuju ozonski omotač. Osim toga, zabilježena su i smanjenja drugih emisija u zrak, uključujući sumporni dioksid, dušikov oksid, amonijak, benzen, ugljični monoksid, olovo i živa. Ipak, pojedine države članice premašuju nacionalne ciljeve pa su zbog toga ugroženi i mnogi osjetljivi ekosustavi. Nadalje, opća kvaliteta gradskog zraka uvelike je poboljšana, ali koncentracije čestica i razine tlaozona ostaje iznad granica Europske Unije, uzrokujući pritom ekološku štetu, zdravstvene probleme i preranu smrt. Upravljanje vodama u Europskoj Uniji, zasnovano je na principu integriranog upravljanja vodnim dobrom, pri čemu je fokus stavljen na slivna područja i riječne tokove. Takav način upravljanja rezultirao je značajnim poboljšanjem kvalitete kontrole vode te smanjenjem zagađenja na gradskim, industrijskim i poljoprivrednim izvorima. Poboljšanja su zabilježene i u području upravljanja otpadom, upravljanja opasnim kemikalijama, GMO-a te u području klimatskih promjena (Selin, Van Deveer, 2015:326). Naime, politika o recikliranju i ponovnoj uporabi značajno je pridonijela smanjenju količine otpada, a sukladno istoj zabranjene su i neke opasne tvari. Većina se proizvoda reciklira po znatno nižim stopama od ostalih, te se i dalje nastavljaju značajne nacionalne razlike.

Utjecaj Europske Unije na upravljanje okolišem te dosadašnji ekološki rezultati daleko su izvan svojih granica s obzirom na pozitivne i negativne posljedice za okoliš i održivi razvoj općenito. Sporazumi o slobodnoj trgovini Europske Unije i partnerstva s drugim zemljama te brojna europska izravna inozemna ulaganja pridonijela su poboljšanju uvjeta života ljudi te su povećala ekonomski rast i razvoj. Osim toga, došlo je i do otvaranja novih radnih mjesta, povećanja nacionalnih i individualnih dohodaka te proširenja okruženja. Tijela Europske Unije i države članice podržavaju zaštitu okoliša, prijenos tehnologije i izgradnju kapaciteta. Iznalaženjem visokih ekoloških standarda drugim državama i akterima omogućeno je dobrovoljno angažiranje u području zaštite. Nadalje, europske slike mogu distribuirati zelenu tehnologiju i više standarde

zaštite okoliša kada djeluju u inozemstvu. U 1970-im godinama cilj rastuće Zajednice uključivao je i okolišne uvjete. Međutim, Europska Unija danas se suočava s ogromnim kontinuiranim pravnim, političkim i društvenim odnosima i izazovima, posebice u početnim pokušajima poboljšanja učinkovitosti resursa i daljnjem ekološkom usmjeravanju.

Cilj 2050. u Sedmom programu djelovanja za zaštitu okoliša, usmjeren je na stvaranje učinkovitog gospodarstva koje Europljanima omogućava dobar život unutar ekoloških granica planete. Širenje zakonodavstva Europske Unije o okolišu značajno je i po količini i po opsegu pitanja. Naime, Europska Unije predstavlja središnjicu u europskom upravljanju zaštitom okoliša. Međutim, problem je u različitosti političkih i ekonomskih interesa zemalja članica. Ključno je smanjenje ekološkog traga te poboljšanje integracije politike zaštite okoliša i postizanje održivog razvoja (Jordan, Liefferink, 2005:33). Dok pojedinačne politike zaštite okoliša imaju impresivne rezultate, pokazalo se da je mnogo teže integrirati ciljeve zaštite okoliša i politike u drugim socioekonomskim područjima kao i političke inicijative od lokalne pa sve do nacionalne razine. Ispunjavanje ovih ciljeva zahtijeva široko priznanje da su mnogi ekološki problemi Europske Unije prešli sa proizvodnog na potrošačke obrasce, odnosno da je europska potrošnja premašila regionalnu proizvodnju prirodnih resursa. Da bi se postigao cilj održivosti do 2050. godine, ključni su početni napori oko resursa. Također, dnevni plan učinkovitosti trebao bi biti iznimno uspješan i inovativan. Stvaranje višekružne ekonomije zahtijeva značajne promjene u načinu života te daljnje odlučivanje po pitanju poboljšanja općeg blagostanja uslijed ekološkog uništavanja i sve veće uporabe prirodnih resursa.

4. ZAKLJUČAK

Fiskalne bi politike kao i određene fiskalne mjere u većini zemalja trebale biti inicirane globalnim problemom koji se odnosi na zaštitu okoliša. Činjenica je kako ekološki porez utječe na povećanje cijena ali uvjetuje i nastanak dodatnih troškova. No ipak on predstavlja i svojevrsan način na koji se mogu prikupiti sredstva potrebna za financiranje projekata usmjerenih na izravno suzbijanje štetnih učinaka ljudskih aktivnosti na okoliš. Većina regulatornih pristupa uključuje i vladu koja određuje načine kako smanjiti emisiju ili tko bi trebao napraviti smanjenje. Uz pomoć subvencija i poticaja vlada nastoji uspostaviti određena okolišna rješenja u korist samog gospodarstva. Poseban naglasak stavljen je i na inovacijama te na primjeni tehnologija koje smanjuju onečišćenja. Iz prethodno spomenutog, proizlazi i određeni rizik po pitanju donošenja optimalnog izbora. Naime, činjenica je kako propisi uglavnom rezultiraju većim troškovima od poreza. Za razliku od propisa ili subvencija, ekološkim se porezom uspostavlja određena fleksibilnost prilkom promjene ponašanja potrošača ili poduzeća, te se smanjuje i štetna aktivnost na okoliš. Ekološki porez općenito treba ubirati što je više moguće izravnim putem, te ga usmjeriti prvenstveno na onečišćivača, odnosno na njegovo djelovanje. Korištenje poreza za povećanje tržišnih troškova aktivnosti onečišćenja pomaže i u poticanju čitavog niza mogućih opcija namijenjih suzbijanju. Dakle, od uspostavljanja čistijih proizvodnih procesa, pa sve do usvajanja postojećih proizvoda koji smanjuju zagađenje, razvoja novih manje zagađujućih proizvoda i smanjenja neekološke proizvodnje i potrošnje općenito.

U konačnici porez na okoliš ima značajnu ulogu u rješavanju problema zaštite okoliša. Oni mogu biti izuzetno djelotvorni kada su pravilno dizajnirani, kada se naplaćuju jednako te kada su postavljeni odgovarajućom brzinom. Prihodi koji su nastali mogu se koristiti kao pomoć u poreznim konsolidacija ili pak za smanjenje ostalih poreznih stopa. Ekološki porezi potiču

distribuciju ili konkurentnost, te istovremeno uspostavljaju zdravo poslovno, ali i prirodno okruženje. Pružanje informacija, transparentnost i sigurnost presudni su za uspostavljanje učinkovitosti oporezivanja. Bitno je i napomenuti kako će se porezi možda trebati kombinirati s drugim instrumentima kako bi se postigao najučinkovitiji paket ekološke politike, ali pritom treba paziti i na procjenu učinka instrumenata koji se preklapaju.

Najrašireniji tržišni instrument ekološke politike Europske Unije je ekološki porez i naknade. Cilj uvođenja ekoloških poreza od strane članica Europske Unije usmjeren je na jačanje svijesti onečišćivača te poticanje istih o vođenju računa o okolišu. Svrha ekoloških poreza je umanjenje ekoloških šteta. Opće je poznato, kako su na tržištu rada porezi pristuni već dugi niz godina, te kako isti utječu ne samo na strukturu već i na ekspanziju pojedinih sektora te na samu potrošnju. Ekološka porezna reforma uspešno je provedena u većini zemalja članica, a bitno je i napomenuti kako je svaka zemlja članica prilagodila ekološke poreze onim ekološkim problemima s kojima se susreće. OECD definira ekološki porez kao oblik poreza kod kojeg je porezna osnovica izražena u fizičkim jedinicama materije te je dokazan negativan utjecaj na okoliš. Primarno se, na području Europske Unije ekološki porezi dijele u tri osnovne kategorije, a to su: porezi na energente, zatim porezi na transport, uključujući registracije automobila te porezi na onečišćenje i prirodne izvore.

5. LITERATURA

5.1. KNJIGE I ČLANCI

1. Andrijašević S., Jurlina Alibegović D. (1999): Ekonomski instrumenti za financiranje zaštite okoliša, Vol. 11, No. 2, Zagreb.
2. Bratić V. (2013): Porezne reforme u zemljama članicama Europske Unije, Institut za javne financije, Zagreb.
3. Crnković A. (2005): Ozelenjivanje ekonomije: ekološki porezi, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Rijeka.
4. Črnjar M. (2002): Ekonomika i politika okoliša, Glosa, Rijeka.
5. Dinan D. (2004): Europe Recast: A History of European Union, Lynne Rienner Publication, Boluder.
6. Drljača M. (2012): Koncept održivog razvoja i sustav upravljanja, Međunarodni skup Nedelja kvaliteta, Kvalitet i izvrsnost, Vol. 1, No. 1-2, Fondacija za kulturu kvaliteta i izvrsnost, Beograd.
7. Hodžić S., Arnautović S. (2017): Perspektiva ekoloških poreza u Europskoj Uniji, Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija.
8. Ilić – Popov G. (2000): Ekološki porezi, Sveučilište u Beogradu, Pravni fakultet, Beograd.
9. Jelčić B., Jelčić B. (1998): Porezni sustavi i porezna politika, Informator, Zagreb.
10. Jelčić B. (2001): Javne financije, RRiF, Zagreb.
11. Jordan A.J., Liefferink D. (2005): Environment Policy in Europe: The Europeanization of National Environmental Policy, Routledge, New York.
12. Kandžija V., Cvečić I. (2011): Ekonomika i politika EU, Sveučilište u Rijeci, Ekonomski fakultet, Rijeka.
13. Klarer J. (1999): Economic Instruments and Environmental Funds for Environmental Policy in CEE, Schlegelmilch.

14. Kordej De Villa Ž., Papafava M. (2003): Ekonomski instrumenti u politici zaštite okoliša u Hrvatskoj – teorijska saznanja i iskustva, Privredna kretanja i ekonomska politika, Vol. 13, No. 94, Zagreb.
15. Lončarić – Horvat O., et.al. (2003): Pravo okoliša, Organizator, Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja Republike Hrvatske, Zagreb.
16. Ott K. (1996): Porezni leksikon, Institut za javne financije, Zagreb.
17. Selin H., Van Deveer S. (2015): Broader, Deeper and Greener: European Union Environmental Politics, Policies and Outcomes, Annual Reviews, Boston, New Hampshire.
18. Šimurina N., et.al. (2012): Javne financije u Hrvatskoj, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet, Zagreb.
19. Šinković Z. (2013): Ekološki porezi, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, Vol. 50, No. 4, Split.
20. Šverko M., Črnjar M., Šverko – Grdić Z. (2006): Ekonomski instrumenti u zaštiti mora od onečišćenja s kopna, Ekonomski pregled, Vol. 57, No. 7-8, Rijeka.
21. Vojnović S. (2002): Identifikacija instrumenata za financiranje zaštite okoliša, Ekonomija/Economics, Vol. 2, No.9, Rifin, Zagreb.

5.2. INTERNETSKI IZVORI

Ekološki porezi i porezna reforma u Republici Hrvatskoj, dostupno na: http://www.ijf.hr/zaklada/2003/c3.pdf (21.10.2019.)

Environmental Taxation – A Guide for Policy Makers, dostupno na: https://www.oecd.org/env/tools-evaluation/48164926.pdf (21.10.2019.)

Policy Instruments for the Enviroment 2017., dostupno na: http://www.oecd.org/environment/tools-evaluation/PINE_database_brochure.pdf (22.10.2019.)

Total environmental tax revenue by type of tax, EU-28, 2017, dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_environmental_tax_revenue_by_type_of_tax,_EU-28,_2017_YB2018.png (24.10.2019.)

Total general government expenditure on environmental protection, 2017 (% of GDP % of total expenditure), dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_environmental_protection,_2017_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure).png (24.10.2019.)

6. POPIS TABLICA

Tablica 1. Ukupni prihodi ostvareni od ekoloških poreza u Europskoj Uniji u razdoblju 2017. godine…….18

Tablica 2. Ukupni izdaci opće države na zaštitu okoliša u razdoblju 2017. godine (u % BDP-a od ukupnih rashoda)……20

ŽIVOTOPIS

europass Životopis

OSOBNE INFORMACIJE	Marina Hribar
	Ulica Antuna Gustava Matoša 3, 10432 Bregana (Hrvatska)
	+385 98499386
	marinahribar.6@gmail.com
	Spol Žensko | Datum rođenja 04/06/1981 | Državljanstvo hrvatsko
RADNO ISKUSTVO	
08. siječnja 2007.–danas	**Osobni bankar / osobna bankarica** Zagrebačka banka d.d. Šmidhenova 1, 10430 Samobor (Hrvatska) www.zaba.hr Djelatnost ili sektor Financijske I Osiguravateljske Usluge
10. listopada 2006.–07. siječnja 2007.	**Prodavač/prodavačica** Mercator-H d.o.o., Samobor (Hrvatska) - zaprimanje robe iz centralnog skladišta u trgovinu - skladišni poslovi - punjenje polica u trgovini
15. rujna 2005.–09. listopada 2006.	**Pomoćni radnik u proizvodnji/pomoćna radnica u proizvodnji** Interijeri MT, obrt za unutrašnje uređenje, Samobor (Hrvatska) - čišćenje prostora - pomoćni poslovi u uređenju prostora
05. veljače 2002.–20. studenog 2003.	**Prodavač/prodavačica** B I Z, trgovačko uslužni obrt, Zagreb (Hrvatska) - prodaja robe široke potrošnje u trgovini mješovitom robom - rad na blagajni - narudžba i zaprimanje robe - održavanje i čišćenje trgovine
01. svibnja 2000.–31. kolovoza 2000.	**Prodavač/prodavačica** Samoborska pivnica d.o.o., Samobor (Hrvatska) - naplata parkirališnih karata - održavanje urednosti parkinga - prodaja novina i drugih tiskovina

europass Životopis Marina Hribar

OBRAZOVANJE I OSPOSOBLJAVANJE

01. rujna 1996.–01. rujna 1999. **Ekonomist**

Ekonomska škola Samobor, Samobor (Hrvatska)

-knjigovodstvo

-poduzetništvo

OSOBNE VJEŠTINE

Materinski jezik hrvatski

Strani jezici

	RAZUMIJEVANJE		GOVOR		PISANJE
	Slušanje	Čitanje	Govorna interakcija	Govorna produkcija	
engleski	C1	B2	B1	B1	B2

Stupnjevi: A1 i A2: Početnik - B1 i B2: Samostalni korisnik - C1 i C2: Iskusni korisnik
Zajednički europski referentni okvir za jezike

Komunikacijske vještine

- dijeljenje informacija i vlastitih kompetencija s kolegama na svim organizacijskim razinama
- izražen timski duh
- otvorenost u radu s ljudima

Poslovne vještine

- poticanje motiviranosti kolega i suradnika
- identificiranje ponašanja i tzv. "dobre prakse" iz poslovnog područja te predlaganje organizacije internom Klijentu s ciljem maksimaliziranja kompetencija organizacijskog dijela

Digitalne vještine

SAMOPROCJENA				
Obrada informacija	Komunikacija	Stvaranje sadržaja	Sigurnost	Rješavanje problema
Samostalni korisnik	Samostalni korisnik	Samostalni korisnik	Temeljni korisnik	Temeljni korisnik

Digitalne vještine - Tablica za samoprocjenu